

Handläggare
Sureya Calli

Datum
2014-11-07

Diarienummer
VFN-2011-0112.33

Nämnden för hälsa och omsorg

Förslag till utformning av kommunens arbete med våldsutövare

Nämnden för hälsa och omsorg (NHO) föreslås besluta:

att fastställa förslag om utformning av kommunens arbete med våldsutövare

att uppdra till kontoret att ta fram förslag kring tillfälliga boenden för våldsutövare

att uppdra till kontoret att fortsätta dialogen med MVU kring utförandet av biståndsbedömda insatser.

att uppdra till kontoret att fortsätta dialogen med MVU i syfte att hitta en långsiktig struktur för hur kommunens kan stödja MVUs ”öppna verksamhet”

Sammanfattning

Enligt lagförslag ska socialnämnden tilldelas ansvaret för att ge våldsutövare stöd och hjälp att förändra sitt beteende. Kontoret för hälsa vård och omsorg har tillsammans med kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad tagit fram förslag till utformning av kommunens arbete med våldsförövare som en del i tidigare av nämnden beslutat resurscentrum för våld i nära relationer.

Ärendet

Nationellt betonas allt mer vikten av att aktivt arbeta med våldsutövare. Nationella samordnaren för våld i nära relationer, Carin Göthblad, har bland annat föreslagit en förändring av socialtjänstlagen. Enligt lagförslaget ska socialnämnden tilldelas ansvaret för att ge våldsutövare stöd och hjälp att förändra sitt beteende. Socialstyrelsens nuvarande föreskrifter¹, som började tillämpas den 1 oktober 2014, understryker också behovet av att arbeta med våldsutövare. Enligt föreskrifterna bör socialnämnden erbjuda våldsutövare

¹ SOSFS 2014:4 (M och S)

samtal, dels utifrån barnperspektivet och dels för att förhindra att den våldsutsatta utsätts för upprepat våld.

Förslaget är att den tänkta verksamheten tilldelas myndighetsansvaret för att utreda våldsutövares behov av stöd och för att fatta beslut om insatser. Insatser ska beviljas utifrån varje individs specifika behov, det kan exempelvis handla om en behandlingsinsats på MVU eller ett tillfälligt boende. Det är också viktigt att enheten ges möjlighet att initialt erbjuda stödsamtal utan att individen accepterat medverkan i en utredning. Det möjliggör för handläggare att inleda ett motivationsarbete som sedan kan resultera i en utredning.

Förslagsvis knyts verksamheten för våldsutövare till det befintliga resurscentret mot våld i nära relationer. Resurscentrum kan därmed få en helhetsbild av de familjer där det förekommer våld och således underlättas samordningen av varje enskilt ärende. Partnerskontakten förenklas och det blir också lättare att upprätta en säkerhetsplanering för den våldsutsatte. Vidare kan Resurscentrum som helhet bli en än viktigare aktör för det förebyggande arbetet mot våld i nära relationer. Att verksamheten organisatoriskt knyts till Resurscentrum innebär inte att verksamheterna ska dela lokaler.

Det är också eftersträvansvärt att verksamheten ges tillgång till tillfälliga boenden. Enheten kan då fatta beslut om tillfälligt boende för de våldsutövare som accepterar att flytta från den gemensamma bostaden. Om en strukturerad hot- och riskbedömning pekat på att det är möjligt kan våldsutsatta, barn och vuxna, därmed bo kvar i bostaden, vilket är särskilt positivt för barnen som då inte behöver ryckas upp från skola och vänner.

En viktig samverkanspartner för den kommunala verksamheten är MVU. MVU har mångårig erfarenhet av att erbjuda professionell behandling av våldsutövare. Förutom att utföra insatser på uppdrag av socialtjänsten har MVU också en ”öppen ingång”, vilket innebär att våldsutövare själva kan söka sig till mottagningen utan ett biståndsbeslut.

Det är nödvändigt att det utvecklas tydliga samverkansformer mellan enheten och MVU, bland annat krävs det rutiner kring hur den kommunala verksamheten ska förmedla uppdrag om utförande av insatser. Vidare är det angeläget att kommunen hittar samverkansformer med MVU på ett mer övergripande plan. I dagsläget pågår ett arbete med att hitta former för ett avtal mellan kommunen och MVU kring utförandet av biståndsbedömda insatser. Det arbetet behöver slutföras och samtidigt behöver kommunen hitta en långsiktig struktur för att stödja MVU:s ”öppna verksamhet”. Den ”öppna verksamheten” är ett särskilt viktigt komplement till det övriga arbetet eftersom många våldsutövare inte vill ha kontakt med socialtjänsten eller andra myndigheter.

Thomas Odin
T.f. Direktör

Bilagor

Bilaga 1 Förslag till utformning av kommunens arbete med våldsutövare

Handläggare
Sureya Calli

Datum
2014-11-07

Diarienummer
VFN-2011.0112

Nämnden för hälsa och omsorg

Förslag till utformning av kommunens arbete med våldsutövare

Sammanfattning.....	4
1. Inledning	6
Vad är våld?	6
Våld och maskulinitet.....	7
Våld i nära relationer.....	7
Förövare av våld i nära relationer	8
Dödligt våld i nära relationer	8
2. Nationella riktlinjer	9
Regeringens handlingsplan 2007/08:39.....	9
Nationell samordnare våld i nära relationer	9
Socialtjänstlagen och socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd	9
3. Samhällsekonomiska konsekvenser för våld i nära relationer	10
4. Att tänka på i arbetet med våldsutövare.....	10
Maktperspektiv.....	10
Partnerskontakt och säkerhetstänkande.....	10
Barnperspektivet.....	11
Anmälan om barn och unga som far illa	11
Tillfällig bostad	11
Anmälan om brott.....	11
Hot- och riskbedömning.....	11
Motivationsarbete.....	11
5. Omvärldsbevakning	12
6. Uppdraget	14
7. Val av begrepp och avgränsningar	14
Våld i nära relationer.....	14
Våldsutövare.....	14
Samtal eller behandling.....	14
Tidigare erfarenheter	14
Styrdokument	15
8. Tillvägagångssätt	15
9. Nulägesbeskrivning av socialtjänstens arbete med våldsutövare	16
Rutiner och checklistor.....	16
Resurser och kompetens.....	16

Behov av tillfällig bostad	16
Motivationsarbete.....	16
Behandling av våldsutövare	16
Behovet av samordning och praktiskt stöd	17
Partnerskontakt och säkerhetstänkande.....	17
Hot- och riskbedömningar.....	17
Andra sociala frågor och våldsutövning.....	17
Språk som hinder i arbetet med våldsutövare	17
Arbetet med familjer som utövar hedersrelaterat våld	18
Unga våldsutövare.....	18
Uppsökande och förebyggande arbete	18
Analys av nuläget och behov	18
10. Att hitta en modell i arbetet med utövare av våld i nära relation.....	19
11. Förslag till form för arbetet med våldsutövare	20
Fördelar med att ha en verksamhet som arbetar med våldsutövare	20
Socialstyrelsens krav på samordning av insatser för våldsutövare och våldsutsatta.....	20
Ramar för verksamheten	21
Målgruppen	21
Bemanning	21
Personalens kompetens	22
Uppstartsfasen	22
Uppföljning av verksamheten	22
12. Vinster med att arbeta med våldsutövare	23
13. Förslag på samverkansformer med MVU	24
15. Referenser	26

Sammanfattning

Nationellt betonas allt mer vikten av att aktivt arbeta med våldsutövare. Bland annat har den nationella samordnaren för våld i nära relationer, Carin Göthblad, föreslagit ett tillägg till socialtjänstlagens kap 5; ”till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utövar våld eller andra övergrepp mot närstående får stöd och hjälp att förändra sitt beteende.” Den föreslagna lagändringen börjar i så fall gälla fr. o m 2015-07-01.

Socialstyrelsens nuvarande föreskrifter¹, som började tillämpas den 1 oktober 2014, understryker också behovet av att arbeta med våldsutövare. Enligt föreskrifterna bör socialnämnden erbjuda våldsutövare samtal, dels utifrån barnperspektivet och dels för att förhindra att den våldsutsatta utsätts för upprepat våld. Föreskrifterna tydliggör också behovet av att socialnämnden tar ett helhetsgrepp kring de familjer där det förekommer våld. Enligt föreskrifterna ska socialtjänsten samordna alla insatser som samtliga familjemedlemmar beviljats. Därmed kan socialtjänsten få en helhetsbild och säkerställa att insatser beviljas i rätt ordning samt att de inte motverkar varandra. Vidare ska den samordnande myndigheten också ansvara för att det sker en systematisk uppföljning av insatserna.

I likhet med socialstyrelsen pekar både forskning och erfarenheter på att det går att nå och förmå våldsutövare att ändra sitt beteende. Frågan är dock komplex och målgruppen har i varierande grad behov av hjälp. Vidare är förändringsprocessen lång och den förutsätter förtroende, kontinuitet och systematik.

I dagsläget är socialtjänsten i Uppsala kommun uppdelat på ansvarområden och indelat efter åldersgrupper. De flesta socialtjänstenheter kommer i kontakt med våldsutövare och i vissa ärenden ger socialtjänsten i uppdrag till Mottagning mot våld i nära relationer i Uppsala (MVU) att utföra behandlingsinsatser för våldsutövare. Idag finns dock ingen socialtjänstenhet som har huvudansvaret för att utreda våldsutövares behov eller ansvaret för att fatta beslut om insatser.

Som underlag för utredningen har synpunkter inhämtats från socialtjänstens olika verksamheter samt från andra interna och externa verksamheter. Bilden som framträder är att det behövs en verksamhet som har spetskompetens inom området, då arbetet förutsätter tydliga strukturer, rutiner och systematik. En förutsättning för att arbeta med våldsutövare är också att verksamheten har kontakt med den våldsutsatta partnern och att det finns ett säkerhetstänkande kring partnern och eventuella barn.

Förslaget är att verksamheten tilldelas myndighetsansvaret för att utreda våldsutövares behov av stöd och för att fatta beslut om insatser. Samtidigt är det viktigt att enheten ges möjlighet att initialt erbjuda stödsamtal utan att individen accepterat medverkan i en utredning.

Förslagsvis knyts verksamheten för våldsutövare till det befintliga resurscentret mot våld i nära relationer. Resurscentrum kan därmed få en helhetsbild av de familjer där det förekommer våld och således underlättas samordningen av varje enskilt ärende.

¹ SOSFS 2014:4 (M och S)

Partnerskontakten förenklas och det blir också lättare att upprätta en säkerhetsplanering för den våldsutsatte. Vidare kan resurscentrum som helhet bli en än viktigare aktör för det förebyggande arbetet mot våld i nära relationer. Att verksamheten organisatoriskt knyts till resurscentrum innebär inte att verksamheterna ska dela lokaler.

Vidare är det eftersträvansvärt att verksamheten ges tillgång till tillfälliga boenden. Enheten kan då fatta beslut om tillfälligt boende för de våldsutövare som accepterar att flytta från den gemensamma bostaden. Om en strukturerad hot- och riskbedömning pekat på att det är möjligt kan våldsutsatta, barn och vuxna, bo kvar i bostaden, vilket är särskilt positivt för barnen som då inte behöver ryckas upp från skola och vänner.

Verksamheten ska:

- Utarbeta samverkansformer med andra socialtjänstenheter, polis, rättsväsende, rådgivnings- och stödenheter samt ideella föreningar.
- Inledningsvis erbjuda akuta stödsamtal
- Vid samtycke utreda individens behov
- Bedöma risken för upprepat våld genom strukturerade hot- och riskbedömningar
- Ha partnerskontakt, säkra partners och eventuella barns säkerhet
- Som ett led i utredningen erbjuda motivationssamtal
- Erbjud praktiskt stöd, t ex i kontakten med andra myndigheter
- Vid behov motivera individen till att ta emot insatser utifrån missbruk och/eller psykisk ohälsa
- Vid behov motivera individen att ta emot insatser utifrån våldsproblematiken.
- Aktiv återta kontakten vid avbrott och/eller om våldsutövningen upprepas
- Utifrån individens behov fatta beslut om lämpliga insatser utifrån våldsproblematiken, exempelvis behandling på MVU

En viktig samverkanspartner för den kommunala verksamheten är MVU. MVU har mångårig erfarenhet av att ge professionellt stöd till våldsutövare. På mottagningen arbetar terapeuter och de erbjuder behandlingen med fokus på olika former av våld. Förutom att utföra insatser på uppdrag av socialtjänsten har MVU också en ”öppen ingång”, vilket innebär att våldsutövare själva kan söka sig till mottagningen utan ett biståndsbeslut.

Det är nödvändigt att det utvecklas tydliga samverkansformer mellan enheten och MVU, bland annat krävs det rutiner kring hur den kommunala verksamheten ska förmedla uppdrag om utförande av insatser. Vidare är det angeläget att kommunen hittar samverkansformer med MVU på ett mer övergripande plan. I dagsläget pågår ett arbete med att hitta former för ett avtal mellan kommunen och MVU kring utförandet av biståndsbedömda insatser. Det arbetet behöver slutföras och samtidigt behöver kommunen hitta en långsiktig struktur för att stödja MVU:s ”öppna verksamhet”. Den ”öppna verksamheten” är ett särskilt viktigt komplement till det övriga arbetet eftersom många våldsutövare inte vill ha kontakt med socialtjänsten eller andra myndigheter.

1. Inledning

Våld i nära relationer är ett allvarligt och omfattande samhällsproblem. Att utsättas för våld i nära relation påverkar den våldsutsattes hela livssituation, med bland annat allvarliga hälsoproblem som följd. Förutom svåra kroppsskador finns också ett kraftigt samband mellan våldsutsatthet och psykisk ohälsa. Särskilt allvarligt drabbas också de barn som växer upp i familjer där det förekommer våld. Forskning visar att de har svårare med anknytningen till båda föräldrarna och de riskerar också att utveckla allvarlig psykisk ohälsa. Flera internationella studier visar att dessa barn är mer benägna att själva involvera sig i relationer där våld förekommer. Vidare är barn som lever i familjer där det förekommer våld mellan vuxna betydligt mer utsatta för direkt våld. I en sådan miljö är risken för att också barnet ska bli utsatt för våld hela tio gånger större än i ett hem som är fritt från vuxenvåld.² Förutom lidandet för den enskilde orsakar våld i nära relationer stora samhällsekonomiska kostnader.

Statistik visar att merparten av allt våld i samhället utövas av män och det gäller även det våld som utövas i nära relationer. Förutom att skydda och stötta de utsatta måste samhället också konfrontera de bakomliggande värderingarna och attityderna som bidrar till våldsutövandet. Våldet kan förklaras utifrån maskulinitetsnormer, social bakgrund, relationsproblematik och individualpsykologiska förklaringsmodeller.

Arbetet mot våld i nära relationer förutsätter helhetslösningar vilket innebär att det ska finnas insatser att erbjuda såväl våldsutsatta som våldsutövare. Förutsättningarna för att bygga upp insatser handlar om att skapa mandat, resurser, samsyn, organisation, strukturer, rutiner och kompetens inom området våld i nära relationer.

Vad är våld?

World Health Organisation (WHO) definierar våld som ”att uppsåtligt bruka eller hota att bruka makt eller fysisk styrka mot sin egen person, mot en annan människa, en grupp människor, en gemenskap eller ett samhälle, med följd eller tämligen sannolik följd att någon dör eller att det uppstår kroppsskada, psykisk skada, skador i den känslomässiga utvecklingen eller funktionshinder”³

WHO utvecklade en typologi över våldet i sin World report on violence and health (2002)⁴ Typologin gör det lättare att se gemensamma drag och kopplingar mellan olika typer av våld. Enligt WHO kan våldet riktas mot den *egna personen* t ex självmordsbeteende, riktas *mot andra personer* inom familjekretsen t ex kvinnor och barn eller ute på stan, t ex krogvåld. Våldet kan också riktas mot grupper eller hela samhällen, vilket krig och folkmord är exempel på.

² *Fristad från våld* Socialstyrelsen 2013

³ <http://www.nck.uu.se/Kunskapscentrum/Kunskapsbanken>

⁴ <http://who.int>

Våld och maskulinitet

Män som grupp är överrepresenterade i våldsstatistiken. Det innebär dock inte att alla män har aggressionsproblem eller att kvinnor inte begår brott. Enligt Brottsförebyggande rådet (BRÅ) står män för 98 % av alla misstänkta våldtäktsbrott, 85 % av alla misstänkta misshandelsbrott, 83 % av alla mord och dråp, 88 % av alla de hot och ofredanden som polisanmälts. Våldet är riktat mot kvinnor, barn och andra män. Bland män som begår brott är unga män överrepresenterade.

Detta mönster har väckt uppmärksamhet inom forskningen. Forskarna vill synliggöra mäns maktrelationer mellan män samt mellan män och kvinnor. Utgångspunkten är att utveckla teorier som problematiserar maskulinitet kopplat till genus, klass, etnicitet och ålder. Flera olika förklaringsmodeller håller på att utvecklas. De visar ett komplex mönster där individens biologi och psykologi samverkar med samhällets övergripande sociala och kulturella maktrelationer.

Våld i nära relationer

Regeringen har i handlingsplan för kvinnofrid från 2007/08:39 använt begreppet mäns våld mot kvinnor och utgått från FN:s definition av våld mot kvinnor. FN definierar våld mot kvinnor som ”varje könsrelaterad våldshandling som resulterar i fysisk, sexuell eller psykisk skada eller lidande för kvinnor, samt hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, vare sig det sker i det offentliga eller privata livet.”⁵ Enligt FN är våld mot kvinnor ett uttryck för ojämlika maktförhållanden mellan flickor och pojkar samt mellan kvinnor och män.

Socialstyrelsen använder begreppet våld i nära relationer och definierar det som ett mönster av handlingar som inkluderar allt ifrån subtila handlingar till grova brott. Det kan handla om allt ifrån att bli förlöjligad till att utsättas för våldtäkt eller allvarliga hot och består ofta av kombinationer av fysiskt, sexuellt och psykiskt våld. Socialstyrelsen menar att socialtjänsten i handläggningen av individärenden bör ta hänsyn till situationsbetingade och individuella förhållanden som kan ha betydelse för bedömning av insatser i det enskilda fallet. Samtidigt påpekar socialstyrelsen, att de är viktigt att beakta sambandet mellan våld, könsnormer och maktskillnader mellan män och kvinnor i det förebyggande arbetet och i samhällsdebatten.

Män utsätts för våld i högre utsträckning än kvinnor, dock sker våldet oftare i offentliga miljöer och mer sällan i nära relationer. En kartläggning från BRÅ 2009, visar att en av sex personer som utsätts för våld i nära relationer i Sverige är en man och att våldet oftast är psykiskt.

Våld i nära relationer förekommer i alla samhällsskikt och kulturer. Den stora majoriteten av dem som utsätts för våld är kvinnor och barn. Socialstyrelsen uppskattar att minst 75 000 kvinnor i Sverige utsätts för någon form av partnervåld varje år.

⁵ Regeringens handlingsplan 2007/08:39

Förövare av våld i nära relationer

Forskning och erfarenheter visar att kontroll och makt många gånger är drivkraften bakom utövandet av våld i nära relationer. Genom olika former av våld/hot om våld, kan förövaren kontrollera den våldsutsattas beteende och handlingsfrihet. Flera maskulinitetsforskare anser att våld i nära relationer är starkt kopplat till mannens behov av att upprätta sin maskulinitet.

Våld förekommer även i samkönade relationer och även där handlar det ofta om ett maktutövande. Våra föreställningar om att män inte utsätts för våld i nära relation eller att kvinnor inte är förövare riskerar att leda till att våld i samkönade relationer inte uppmärksammas.

Hedersrelaterat våld handlar också om att utöva makt och kontroll, där familjens eller släktkollektivets goda rykte kan vara anledningen till att begränsa ungdomars och kvinnors handlingsutrymme.

Dödligt våld i nära relationer

Enligt brottstatistik från BRÅ dödas i genomsnitt 20 kvinnor varje år av en närstående. 17 av dem dödas av en man som de har eller har haft en nära relation med. Socialstyrelsen har utrett dödsfall, 31 barn och 12 vuxna, från 2012-2013. När det gäller dödsfall bland barnen visar utredningen att förövaren i åtta fall var pappan och i fyra fall en man som haft en relation med och bott tillsammans med barnets mamma. I tio fall var förövaren en jämnårig pojke eller äldre man och i åtta fall var förövaren barnets mamma. Sex av de sju ärenden som är färdigutredda visar att våldet i flera fall varit känt av olika myndigheter. Våldet var känt hos socialtjänsten i minst fem av de sju ärendena och i ytterligare ett ärende var kvinnan eller familjen aktuell hos socialtjänsten. I minst fyra av ärendena var våldet känt hos hälso- och sjukvården och i minst två av dem hos polisen.

Barn som bevittnar dödligt våld mot sin mor

Doktorand Henrik Lysell på Karolinska Institutet har undersökt hur det har gått för barn vars mamma dödat av deras pappa genom att följa 500 barn till kvinnor som dödat under åren 1973 - 2008. Barnen har jämförts med en kontrollgrupp av barn födda samma år. Resultatet visar att barn vars pappa dödat deras mamma löper tre gånger större risk att drabbas av psykisk sjukdom, att försöka begå självmord och att begå våldsbrott, än barn i kontrollgruppen. Risken att hamna i missbruk är också högre. Bland dem som var under 16 år när mamman dog var det vanligare med psykosdiagnoser och personlighetsstörningar. Det var också fyra gånger vanligare med fullbordade självmord bland barnen. Med hjälp av olika register undersöktes även riskfaktorer hos förövarna. Psykisk störning och tidigare lagföring för våldsbrott visade sig vara riskfaktorer för att utöva dödligt våld mot kvinnor. Enligt studien begick en tredjedel av gärningsmännen självmord efter att ha dödat barnens mor.

2. Nationella riktlinjer

Regeringens handlingsplan 2007/08:39

Regeringens handlingsplan mot våld i nära relationer omfattar även arbetet med män som utövar våld i nära relationer. Regeringen har gett i uppdrag till Socialstyrelsen att utveckla metoder och arbets sätt för socialtjänsten och socialtjänstanknutna verksamheter för att arbeta med män som utövar våld.

Nationell samordnare våld i nära relationer

Nationella samordnaren Carin Götblad har i sin slutrapport påtalat vikten av att uppmärksamma våldsutövare och erbjuda dem stöd för att nå dem att ändra sitt aggressiva beteende. Hon har föreslagit en del förändringar i hälso-oh sjukvårdslagen, brottsbalken och socialtjänstlagen. Hon föreslår ett tillägg till socialtjänstlagens kap 5 med; ”*till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utövar våld eller andra övergrepp mot närstående får stöd och hjälp att förändra sitt beteende.*”

Socialtjänstlagen och socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd

Brottsoffrets rätt till stöd är reglerad i socialtjänstlagen 5 kap. 11 §. Enligt den, har alla brottsoffer rätt till stöd oavsett kön eller könstillhörighet. I paragrafen tydliggörs att socialnämnden särskilt ska beakta våldsutsatta kvinnors behov av stöd. Vidare klargörs att barn som bevittnar våld eller utsätts för våld i nära relationer är offer för brott och att socialnämnden särskilt ska beakta deras behov av stöd. Med barn som bevittnar våld menas i första hand att de barn som sett eller hört våldet, men barn som förstått att våld ägt rum kan också vara i stort behov av stöd och hjälp. Utgångspunkten är att det finns en förtroendefull relation mellan barnet och den vuxne. Det kan vara barnets föräldrar, styvföräldrar eller familjehemsföräldrar, men även barnets vuxna syskon och mor- eller farföräldrar.

Kommunens ansvar att ge stöd till sina invånare omfattar även stödinsatser till enskilda våldsutövare. Socialtjänsten har ett helhetsansvar, vilket innebär att alla i familjen ska få det stöd som respektive person behöver. Samtalsstöd utgör enligt 4 kap. 1 § SoL en viktig del i det förebyggande arbetet. Stödet kan ses som en förebyggande insats för att den våldsutsatta inte ska riskera att bli utsatt på nytt och för att barn inte ska behöva uppleva våld igen. Socialstyrelsen anser att riktade insatser till våldsutövande män är en viktig del i arbetet att bekämpa och förebygga mäns våld mot kvinnor. Samtalen ska motiveras dels utifrån ett barnperspektiv och dels utifrån individens egna rätt till stöd.

Socialstyrelsen har utfärdat nya föreskrifter och allmänna råd för socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor, män, barn och våldsutövande män. Enligt råden bör socialnämnden med utgångspunkt i barnets behov kunna erbjuda insatser, dels till våldsutövande föräldrar, dels till andra våldsutövande vuxna som bor tillsammans med barn. Insatserna bör syfta till att våldet upphör och att våldsutövaren får en ökad förståelse för hur våld påverkar barn. De bör genomföras med beaktande av barnets behov av trygghet och säkerhet. Nämnden bör vidare, kunna erbjuda våldsutövare insatser som syftar till att de förändrar sitt beteende och upphör

med att utöva våld. Insatserna bör genomföras med beaktande av behovet av trygghet och säkerhet hos våldsutsatta och barn som bevittnat våld

3. Samhällsekonomiska konsekvenser för våld i nära relationer

I en uppskattning från 2006 beräknar Socialstyrelsen att mäns våld mot kvinnor i nära relationer varje år kostar samhället över tre miljarder kronor, en siffra som stiger med det dubbla eller mer om man inkluderar mäns övriga våld mot kvinnor, såsom olaga hot och våldtäkt av okänd gärningsman. Siffrorna baseras på antaganden om att 75 000 kvinnor varje år drabbas av våld i nära relationer, att 16 kvinnor dödas och att ytterligare en kvinna begår självmord till följd av våldsutsattheten. Det antogs också att i genomsnitt fyra män varje år begår självmord i anslutning till att de dödar sin nuvarande eller före detta partner.

Forskaren Katarina Weinehall från Umeå Universitet genomförde år 2007 en fallstudie om samhällets kostnader för en våldsutsatt kvinna. Studien visade att genomsnittskostnaden för en våldsutsatt kvinna blev drygt två miljoner kronor.

4. Att tänka på i arbetet med våldsutövare

Att använda våld i nära relationer är ett brott. Att arbeta med våldsutövare som inte har blivit anmälda till polisen innebär många utmaningar, t ex i frågor som rör anmälan om brott. När ska man anmäla och inte? Sveriges kommuner och landstingförbundet (SKL) gav 2012, ut en kunskapsöversikt om våldsförebyggande arbete med våldsutövande män. Kunskapsöversikten sammanställdes av professor Maria Eriksson och fil. Dr Lena Berg. I översikten från SKL påtalas flera viktiga teman som kommunen bör tänka på i arbetet med våldsutövare.

Maktperspektiv

Professor Maria Eriksson skriver i rapporten från SKL att det är viktigt att anamma ett maktperspektiv som utgångspunkt i arbetet med våldsutövare. Hon menar att det är viktigt för att synliggöra mekanismerna bakom våld i nära relationer. Målgruppen för arbetet ska då vara:

- män som utövar våld mot kvinnor som de har eller har haft en nära relation med
- kvinnor och män som utövar våld mot partner som de har eller har haft nära relation med i samkönade relationer
- släkten, både kvinnor och män som utövar hedersrelaterat våld mot en man eller en kvinna som de har en nära relation med.
- Ungdomar som utövar våld i nära relationer

Partnerskontakt och säkerhetstänkande

Huvudsyftet med partnerskontakt är att öka partnerns och eventuella barns säkerhet med hjälp av riskbedömning och säkerhetsplanering. Via partnerskontakten får partner och handläggare möjlighet att underrätta varandra om eventuella förändringar under perioden våldsutövaren går på samtal eller behandling.

Barnperspektivet

Enligt socialtjänstlagen ska socialtjänsten särskilt beakta behoven hos de barn som bevittnat våld. Begreppet barn som bevittnat våld uppfattas som problematiskt av flera som arbetar med barn. Det antyder att barnet endast är en passiv åskådare till våldet. Erfarenheter visar istället att barn som upplevt våld många gånger agerar genom att visa tecken på att de inte mår bra. Tecken kan vara beteendeförändringar, känslomässig instabilitet, tillitsproblem till vuxna, ökande frånvaro från skola och andra dagliga aktiviteter. Barnet och ungdomen kan också riskera att själv bli utsatt när hon/han försöker stoppa våldet. I dagsläget finns också förslag om att ändra lagtexten till barn som upplevt våld.

Anmälan om barn och unga som far illa

All personal som i sitt yrke kommer i kontakt med barn och unga och misstänker att ett barn eller en ung person far illa eller riskerar att fara illa ska genast anmäla misstankarna till socialtjänsten. Anmälningsskyldigheten gäller även personal som arbetar med barn och unga i privat och ideell verksamhet som utför insatser på uppdrag av socialtjänsten. Den som har anmälningsskyldighet kan inte vara anonym. Anmälningsskyldigheten förutsätter att verksamheter som arbetar med våldsutövare har klara och tydliga rutiner för anmälningsförfarandet kring barn och unga som far illa.

Tillfällig bostad

Nationella samordnaren rekommenderar kommunerna att erbjuda våldsutövare tillfälligt boenden, under förutsättning att det görs en risk bedömning. I föreskrifter för skyddade boenden rekommenderar även socialstyrelsen kommunerna att erbjuda tillfälliga boenden till våldsutsatta, barn och vuxna, därmed bo kvar i den gemensamma bostaden. Det är särskilt positivt för barnen som då inte behöver ryckas upp från skola och vänner.

Anmälan om brott

Verksamheter ska ha klara rutiner för personalens säkerhet och när personal har laglig skyldighet att anmäla brott till polisen.

Hot- och riskbedömning

Verksamheter som arbetar med våldsutövare ska, enligt socialstyrelsens föreskrifter, göra hot- och riskbedömningar.

Motivationsarbete

Forskning och erfarenheter visar att de flesta våldsutövare inte ser sig själv som våldsutövare. De förnekar, bagatelliserar eller anklagar den våldsutsatte för att ha orsakat våldet. Socialstyrelsen och forskare rekommenderar att verksamheter som arbetar med våldsutövare använder (MI)⁶ som samtalsmetodik. MI utvecklades på 1980-talet och används för att motivera personer som inte vill eller är ambivalenta till förändringar. MI samtalen förutsätter en dialog där samtalsledaren är guidande och har som mål att framkalla och stärka förändringsarbete.

⁶ Motiverande intervju

Tidsaspekten

Förändringsprocesser tar tid och förutsätter att det finns ett förtroende mellan personal och våldsutövare. Det kräver tydliga strukturer och rutiner för möten och systematik och kontinuitet i arbetet. Verksamheter som arbetar med våldsutövare bör skapa dessa innan verksamheten startar.

5. Omvärldsbevakning

Enligt en kartläggning från näringsdepartementet, 2006, fanns det då ett femtiotal verksamheter som arbetade med våldsutövare. Av dem intervjuades 36 verksamheter som hade behandlat cirka 2 000 män/år. Behandlingen skedde oftast på initiativ av den våldsutsatta partnern eller av socialtjänsten. Resultaten från både denna kartläggning och den som socialstyrelsen genomförde år 2010, visade att den genomsnittliga behandlingstiden kan uppgå till 23 samtal. Vidare pekade undersökningarna på att många våldsutövare också behöver mycket praktiskt stöd i samband med separationer.

Socialstyrelsens öppna jämförelser visar att 80 procent av kommunerna erbjuder stöd till vuxna personer som har utövat våld mot närstående. Även vissa kvinnojourer har uppmärksammat vikten av samtal med våldsutövare och erbjuder samtal till våldsutövare, antingen på uppdrag av socialtjänsten eller på uppdrag av den våldsutsatta kvinnan som jouren hjälper. Insatserna varierar, vanligast är att man erbjuder individuella samtal som kompletteras med samtal i grupp eller påverkansprogram. Vissa verksamheter erbjuder även krisbearbetning, t ex vid en separation. Vissa andra verksamheter har fokus på våldsutövande män som är pappor och erbjuder stöd utifrån perspektivet ansvar, makt, kontroll och våldets konsekvenser.

De flesta kommunala verksamheter som arbetar med våldsutövare har flera ingångar till sina verksamheter: de utför insatser på uppdrag av socialtjänsten, våldsutövaren söker själv stöd eller så hänvisas våldsutövaren till verksamheten av rättsväsendet. I vissa kommuner utreder socialtjänsten våldsutövarens behov av insatser och beviljar samtal, oftast utifrån barnperspektivet. Här är några axplock av verksamheter:

Malmö: Kriscentrum Malmö har en samtalsmottagning där man erbjuder individuella samtal till våldsutövare som själv söker stöd eller som blir hänvisade dit av andra myndigheter. Koncept Karin på kriscentrum erbjuder stöd till våldsutövare som tas in till förhör, eller släpps fria från häktet.

Göteborg: Göteborg har ett kriscentrum för män och erbjuder våldsutövare individuella samtal och grupprogram. Kontakten sker frivilligt eller på uppdrag av socialtjänsten. På centret finns också program om föräldraskap.

Några kommuner från Västra Götaland håller på att utveckla en metod för socialtjänstens arbete med våldsutövande män vars barn utreds av socialtjänsten. Metoden går ut på att våldsutövare får en egen kontakt från verksamheten. Denne håller kontakt med barnens och kvinnans handläggare. Även kontakten med partner och barn sker via handläggarna. Mannens kontakt får ansvaret att samtala med mannen om våldets konsekvenser för honom och barnen.

Utväg är en myndighetssamverkan mellan socialtjänsten, hälso- och sjukvården, polisen, åklagarmyndigheten och kriminalvården som bland annat finns i Göteborg. De har lång erfarenhet av att arbeta med våldsutövare och de har även ett tillfälligt boende.

Stockholm : Sju kommuner i Stockholms län, har i samverkan byggt upp Familjevåldsteam Nordväst med säte i Sollentuna. Där erbjuds insatser till män som utövar våld i nära relation samt gruppstöd till våldsutsatta kvinnor.

Södertälje erbjuder samtal till våldsutövande män i verksamheten Manfred. De tar emot våldsutövande män från Salem.

Värmdö kommun och Nacka kommun har ett samverkansavtal med den ideella verksamheten Mansmottagning och hänvisar våldsutövande män dit.

Botkyrka kommun har en pappaverksamhet och erbjuder individuella samtal och påverkansprogrammet Caring Dads⁷. Kontakten med verksamheten sker antingen på uppdrag av socialtjänsten eller frivilligt. Socialtjänsten i Botkyrka har också tillfälliga boenden som våldsutövare kan få som insats.

Stadsdelarna Rinkeby-Kista och Hässelby-Vällingby i Stockholms stad samarbetar i frågor som rör våld. De använder VASKA⁸ som utgångspunkt i arbetet med att motivera våldsutövande män att söka hjälp och erbjuder även påverkansprogrammet Caring Dads.

Haninge har en lots för våldsutövare, lotsen finns placerad på familjerätten och motiverar pappor som använder våld i nära relationer att söka stöd. Kommunen har ingått samarbetsavtal med Manscentrum i Haninge.

Täby har en egen verksamhet som arbetar enligt Alternativ till våld / (ATV)⁹ metoden och erbjuder samtal till både våldsutövare och våldsutsatta. Samtalen kan utföras på uppdrag av socialtjänsten eller genom att individen själv söker stöd.

Några kommuner beviljar tillfälligt boende som insats. På så sätt slipper barn ryckas ut från sitt sammanhang och bostadsstödet kan bli en ingång till samtal om våldsutövningen.

Flera stadsdelar och kommuner i Stockholmsregionen hänvisar våldsutövande män till ideella stiftelsen, Manscentrum. Verksamheten finansieras med bidrag från Stockholms kommun, Stockholms läns landsting samt några kranskommuner. Några andra stadsdelar hänvisar till Alla kvinnors hus som är en kvinnojour och som har en mottagning för våldsutövande män.

⁷ Caring Dads är ett strukturerat, manualbaserat, psykoedukativt påverkansprogram som är utformat för pappor som utövat våld mot barnet och/eller barnets mamma.

⁸ VASKA är en samtalsserie som innehåller teman om våld, ansvar, sammanhang, konsekvens och alternativ till att använda våld.

⁹ Alternativ till våld (ATV) är en modell som har utvecklats i Norge. Det är en behandling av psykodynamisk och kognitiv karaktär som vänder sig till alla parter i en familj där våld förekommer

6. Uppdraget

Nämnden för hälsa och omsorg har gett i uppdrag till kontoret att utreda hur kommunen kan forma arbetet med våldsutövare av våld i nära relationer.

7. Val av begrepp och avgränsningar

Våld i nära relationer

I utredningen används begreppet våld i nära relationer, vilket bland annat refererar till socialstyrelsens val av begrepp. Enligt socialstyrelsen är det framförallt kvinnor och barn som utsätts för våld i nära relationer, men tydliggör samtidigt att alla har rätt till stöd och skydd av samhället, oavsett kön eller könsidentitet. Socialstyrelsen definierar närstående som en person som har en nära och förtroendefull relation till den våldsutsatte. Närstående kan vara någon som under kortare eller längre tid är/har varit man, fru, sambo, flickvän, pojkvän eller partner till den som utsatts för fysiskt, psykiskt, ekonomiskt eller sexuellt våld.

Närstående kan också vara föräldrar, syskon eller övrig familj och släkt. Män och kvinnor kan utsättas för våld av sin partner i samkönade relationer. Vidare poängterar socialstyrelsen att en våldsutsatt även kan ha en nära och förtroendefull relation med andra än ovanstående, t ex med personer som ger henne eller honom vård, stöd och service. Bedömning av vad som ska betraktas som en nära relation ska göras utifrån familj och levnadsförhållande i varje enskilt fall.

Våldsutövare

I utredningen används begreppet våldsutövare vilket omfattar följande; en person som har anmälts till polisen, dömts för att ha begått våldsbrott mot närstående eller en individ som har använt våld men inte anmälts till polisen. En våldsutövare kan vara en man eller en kvinna som använder våld i en heterosexuell relation likväl som en man eller kvinna som använder våld mot en annan man eller kvinna i en samkönad relation. Våldsutövare kan också vara både män och kvinnor när våldet är hedersrelaterat. Den stora majoriteten av våldsutsatta i heterosexuella relationer är kvinnor och barn, men statistiken visar att även män kan utsättas för våld i nära relationer.

Samtal eller behandling

I utredningen används begreppen insatser, samtal eller hjälp och avser samtal för att nå personen att sluta använda våld. Samtalen kan ske individuellt, i grupp eller genom deltagande i olika behandlingsprogram. Samtalen avser inte behandling som ingår i hälso- och sjukvårdens ansvarsområde.

Tidigare erfarenheter

Mottagningen mot våld i nära relationer i Uppsala, MVU, påtalar att många av de som söker sig till mottagningen inte vill ha kontakt med socialtjänst eller andra myndigheter, de uppskattar att det handlar om ca 50 % av alla ärenden som kommer till mottagningen. MVU uttrycker därför att det finns ett stort behov av en "öppen verksamhet" för våldsutövare som kan komplettera kommunens myndighetsutövande enhet samt den del av MVU som utför biståndsbedömda insatser.

Vidare har Uppsala kommuns akut- och utredningshem Brogården i samverkan med MVU försökt ta fram en modell i hur man kan motivera våldsutövande pappor att söka hjälp, i projektet pappavåld i fokus (PIF). Modellen gick ut på att hitta samordning och samverkansrutiner mellan Brogården, individ och familjeomsorgen för barn och unga (IFO barn & unga) och ideella verksamheten MVU. Syftet var att motivera papporna att delta i MVUs verksamhet, specifikt i deras pappaprogram. Erfarenheten från projektet visade:

- För att synliggöra våldsutövarens ansvar för våldet och motivationsarbetet behöver professionella ha samsyn om begreppet våld i nära relationer och i hur man pratar om våldet med våldsutövaren.
- Det behövs tydliga strukturer och rutiner för möten och för hur man kan hålla kontakten med våldsutövare levande under längre perioder.
- Det behövs tydliga samverkansrutiner och rollfördelningar mellan involverade verksamheter.
- Det behövs varierande former av information och hjälp anpassade till den våldsutövandes specifika behov.
- Det behövs samordning av insatser så att fler insatser inte pågår samtidigt

Styrdokument

Regeringens handlingsplan för kvinnofrid 2007
 Barnkonventionen
 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd
 Uppsala kommuns inriktning, verksamhet och ekonomi IVE
 Nämndernas uppdragsplaner
 Uppsala Kommuns policy för hållbar utveckling
 Barn och ungdomspolitiska program

8. Tillvägagångssätt

Synpunkter om nuläget och behovsbeskrivningen har inhämtats från en styrgrupp, arbetsgrupp och en referensgrupp (se bilaga 1). Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) har tackat nej till att vara med i referensgruppen och hänvisat till att de enbart arbetar med våldsutsatta. Samtalen med grupperna har varit i dialogform med fokus på frågor om:

- Nulägesbeskrivning i sättet att arbeta med våldsutövande personer
- Målgruppen
- Hinder och möjligheter i arbetet
- Kompetensfrågor
- Samverkan – internt och externt
- Behovsbeskrivning

9. Nulägesbeskrivning av socialtjänstens arbete med våldsutövare

Flera kommunala eller kommunfinansierade verksamheter kommer i kontakt med våldsutövare. Familjeenheterna kan upptäcka våldet när familjer söker stöd för sina barn och familjerådgivningen kommer i kontakt med våldsproblematik när par söker stöd för relationsrelaterad rådgivning. Socialtjänstens olika verksamheter kommer i kontakt med våldsutövare om familjen har kontakt med socialtjänsten av andra anledningar och våldsutövaren upptäcks under pågående kontakt. Socialtjänstens individ och familjeomsorg (IFO vuxen) för vuxna kan ibland få kontraktsvård från kriminalvården eller frivården. Socialtjänstens individ och familjeomsorg barn & unga (IFO barn & unga) kan komma i kontakt med våldsutövare under pågående utredning eller att utredningen avser barn som bevittnar eller utsätts för våld i nära relationer. Bostadssamordningen och försörjningsstöd kan också komma i kontakt med våldsutövare i samband med ansökan om bostad eller försörjningsstöd

Rutiner och checklistor

De flesta verksamheter som kommer i kontakt med våldsutövare saknar rutiner i att fråga om våldsutövare och våldsutövning.

Resurser och kompetens

Arbetet med våldsutövare förutsätter tid, kontinuitet, tålamod och särskild kompetens. Vissa verksamheter har en relativt hög personalomsättning vilket försvårar ambitionen att ha en jämn kompetensnivå. Om en våldsutövare är aktuell inom socialtjänsten av en annan anledning brukar kontakten oftast brytas i samband med att behovet tillgodoses. Det är också svårt att upprätthålla kontinuitet då det inte går att garantera att samma handläggare, handlägger ärendet under en längre period. Kommunens socialtjänstverksamheter uttrycker att de inte har resurser, tid och kompetens för att arbeta med våldsutövare.

Behov av tillfällig bostad

Våldsutövare beviljas inte boende enligt nuvarande riktlinjer för kommunens samordnande bostadsmyndighet. Den nya kontaktförbudslagen trädde i kraft vid årsskiftet 2014 och innebär ett förbud mot att komma i närheten av den gemensamma bostaden. Flera menar att våldsutövare som tas till förhör eller sitter häktade blir ännu mer aggressiva. Kontaktförbudet kan trigga igång våldet ännu mer och risken för den våldutsatte kan tillta om den våldsutövande personen saknar bostad eller nätverk som kan erbjuda boende.

Motivationsarbete

Erfarenheter visar att majoriteten av våldsutövare som är föremål för utredning oftast förnekar att de har använt våld och att de ofta gör motanklagelser mot den andra föräldern i syfte att påverka utredningen till sin fördel. De flesta professionella uttrycker svårigheter med att forcera dessa försvarsmekanismer för att kunna prata om våldet.

Behandling av våldsutövare

I Uppsala är det Mottagningen mot våld i nära relationer i Uppsala, (MVU) som erbjuder behandling för våldsutövare. Flera verksamheter hänvisar våldsutövare till MVU. Det är

framförallt IFO barn & unga som beviljar behandling på MVU. Behandling ges för den våldsutövande pappan, men formellt är det en insats till barnet. Eftersom insatsen ges till barnet och inte direkt till våldsutövaren är det i vissa fall juridiskt svårt att göra systematiska uppföljningar när våldsutövaren väljer att avbryter kontakten med MVU. Verksamheterna menar att det systematiska arbetet med våldsutövare kräver resurser och kontinuitet som verksamheterna inte kan upprätthålla.

Behovet av samordning och praktiskt stöd

De flesta i arbetsgruppen menar att våldsutövare ofta är i behov av praktiskt stöd. Det kan vara frågor om bostad, bodelning, umgänge med barnen, kontakter med sjukvården och rättsväsendet. Verksamheter som arbetar med våldsutövare i andra städer bekräftar denna bild och menar att det är svårt att motivera våldsutövare till behandling om inte han/hon får stöd i att lösa praktiska frågor. De berättar att bristen på praktiskt stöd kan vara ett skäl till varför personen förnekar våldsutövningen eller inte söker hjälp.

Socialtjänsten i Uppsala är uppdelat mellan olika nämnder. Ofta saknas det samordning av insatser som beviljas. En våldsutövare kan ha kontakt med flera socialtjänstenheter och beviljas flera insatser samtidigt. Bristen på samordning kan leda till att våldsutövaren inte prioriterar att söka hjälp för sitt beteende eller fortsätter på beviljade samtal/behandling.

Partnerskontakt och säkerhetstänkande

Kommunala verksamheter kan ha kontakt med partner utifrån partners eller barnets eget behov, men kontakterna avbryts ofta när utredningen avslutas eller partnern flyttar från kommunen. Flera menar att det finns vissa etiska svårigheter med att fortsätta ha kontakten kvar med partnern.

Hot- och riskbedömningar

I kommunen finns det idag ingen kompetens att göra strukturerade hot- och riskbedömningar som baseras på våldsutövarens berättelse; kontakt med sjukvård, tidigare våldshandlingar och våldshandlingar i tidigare relationer. Personal på Nexus har kompetens att göra strukturerade hot- och riskbedömningar som baseras på våldsutsattas berättelser.

Andra sociala frågor och våldsutövning

Representanter från socialtjänsten menar att vissa våldsutövare kan, förutom utövandet av våld, ha beroendeproblematik eller/och psykisk ohälsa. Problemen kan vara dolda och personen kan behöva motiveras till att söka hjälp även för dessa problem. Flera i gruppen menar att det krävs särskild kompetens för att upptäcka dolda problem hos en våldsutövare. De menar att det är svårt att hitta behandling för våldsutövare som förutom användandet av våld i nära relationer också har beroendeproblematik eller psykisk ohälsa.

Språk som hinder i arbetet med våldsutövare

Det finns svårigheter med att arbeta via tolk med personer som inte pratar svenska. Tolkarnas kompetens i våldsfrågor upplevs vara bristfälliga och flera anser att det är svårt att veta hur väl det man sägs tolkas. Det upplevs också som svårt att göra ett förändringsarbete via tolk.

Arbetet med familjer som utövar hedersrelaterat våld

Flera företrädare för socialtjänsten har uttryckt att det finns behov av att utveckla metoder för arbetet med familjer som utövar hedersrelaterat våld mot ungdomar och vuxna. Frågan är mycket komplex och förutsätter kompetens i att arbeta med kollektiva familjestrukturer, etnicitet, kultur och religion.

Unga våldsutövare

En annan grupp som nämns är unga våldsutövare som utövar sexualiserat våld mot sin partner/flickvän eller andra flickor som våldsutövaren inte känner eller är ytlig bekant med. Denna grupp nämns ofta även i andra sammanhang och flera menar att det är svårt att bedöma riskerna för återfall. Arbetet med målgruppen kräver särskild kompetens i hur ungdomar socialiseras i normer om våldskultur i allmänhet och i sexualiserat våld i synnerhet.

Uppsökande och förebyggande arbete

På kommunens webbplats finns information om Mottagningen mot våld i nära relationer i Uppsala, MVU. Kriminalvården driver ett visst förebyggande arbete, men i övrigt är det svårt att få en överblick över det uppsökande och förebyggande arbetet i kommunen.

Analys av nuläget och behov

Analysen av nuläget visar att:

- Kommunens socialtjänstverksamheter saknar resurser, tid och kompetens att arbeta med våldsutövare.
- Verksamheterna har en hög personalomsättning, det är svårt att behålla kompetensnivån och kontinuiteten i kontakterna.
- Det saknas rutiner i att upptäcka och erbjuda stöd till våldsutövare
- Om en våldsutövare är aktuell inom socialtjänsten av en annan anledning än våldsproblematiken, brukar kontakten oftast brytas i samband med att behovet tillgodoses.
- Det behövs en samordning kring våldsutövare: någon som håller i alla kontakter den våldsutövande behöver eller har, som ringer upp, påminner och följer med.
- Våldsutövares egna behov av stöd utreds sällan. Insatser som erbjuds är oftast insatser riktade till våldsutövarens barn eller partners (de våldsutsatta). Våldsutövarens eventuella andra behov av insatser framkommer sällan.
- Det finns ett behov av att utveckla metoder med våldsutövare som också har andra behov som t ex; beroendeproblematik, psykisk ohälsa, tolkbehövande och familjer som utövar hedersrelaterat våld.
- Det krävs särskild kompetens i att arbeta med unga våldsutövare som använder sexuellt våld där offret oftast är unga flickor.
- Det finns svårigheter med att behålla kontakten med partner under en längre period, framförallt i de fall där socialtjänsten utredningarna avslutas eller där polisen lägger ner förundersökningen.
- Kommunen saknar kompetens i att göra strukturerade hot- och riskbedömningar baserade på våldsutövarens berättelse.

- Socialtjänstverksamheter saknar strukturer, rutiner och systematik som krävs i arbetet med våldsutövare.
- Medarbetare inom socialtjänsten efterfrågar handledning och konsultation när de upptäcker att en person har utövat våld.
- Det saknas varierade former av behandling anpassade efter olika målgruppers behov
- Våldsutövare beviljas inte boende enligt nuvarande riktlinjer för kommunens samordnande bostadsmyndighet vilket oftast leder till att kvinnor och barn tvingas lämna bostaden och blir bostadslösa

10. Att hitta en modell i arbetet med utövare av våld i nära relation

Liksom socialstyrelsen pekar både forskning och erfarenheter på att det går att nå och förstå våldsutövare att ändra sitt beteende. Frågan är dock mycket komplex och målgruppen har varierande grad av behov av hjälp. Förändringsprocessen är lång och förutsätter förtroende, kontinuitet och systematik i sättet att nå och föra samtal om våldet och våldets konsekvenser.

Socialtjänsten i Uppsala är uppdelat på ansvarområden och indelat efter åldersgrupper. De flesta verksamheter kommer i kontakt med våldsutövare, men ingen verksamhet har huvudansvar för att utreda våldsutövares behov av stöd eller för att fatta beslut om lämpliga insatser.

Både arbets- och referensgruppen uttrycker ett behov av en verksamhet som strukturerat och systematiskt arbetar med våldsutövare. Arbets- och referensgruppen är eniga om att verksamheten ska erbjuda stöd till alla som använder våld i nära relationer oavsett om personen är förälder eller inte.

De flesta tycker att verksamheten organisatoriskt sett bör ligga under resurscentrum, men inte ha verksamhet i samma lokaler. Det gynnar ett helhetstänk och underlättar arbetet både struktur- och metodmässigt vad gäller arbetet med följande; utredningar av individens behov, riskbedömningar, partnerskontakter, samordning av stöd, motivationsarbete i syfte att få våldsutövare att delta i en utredning och att ta emot beviljade insatser.

Det är viktigt att enheten tilldelas ansvaret för att utreda våldsutövares behov av stöd och för att fatta biståndsbeslut om insatser utifrån varje individs specifika behov. Samtidigt är det viktigt att verksamheten ges möjlighet att initialt erbjuda akuta stödsamtal, även för de som inte accepterat en medverkan i en utredning. Det möjliggör för handläggare att inleda ett motivationsarbete som sedan kan resultera i en utredning.

Om verksamheten också får tillgång till tillfälliga boenden, kan boendet utgöra ingång till samtal. Om en strukturerad hot- och riskbedömning visar att det inte finns risk för fortsatt våld kan våldsutövare i vissa fall flytta från den gemensamma bostaden. Våldsutsatta, barn och vuxna, kan därmed bo kvar i bostaden, vilket är särskilt positivt för barnen som då inte behöver ryckas upp från skola och vänner. Tillfällig bostad kan också vara ett sätt att nå våldsutövare och bibehålla kontakten under en längre period.

11. Förslag till form för arbetet med våldsutövare

Formen för arbetet med våldsutövare måste ha förutsättningar för att se helheten av området våld i nära relationer och kunna också bemöta de krav som nuvarande lag och föreskrifter ställer på kommunen inom området våld i nära relationer. Modellen behöver också förutse eventuella förändringar i krav och föreskrifter som har föreslagits. Om verksamheten förbinds organisatoriskt med resurscentrum förenklas möjligheten att möta socialstyrelsens krav på samordning. Att ha samma ledning kan dessutom underlätta samverkan och samarbete över verksamhetsgränserna. Det blir enklare att se till helheten i individärenden och dessutom blir samordningsansvaret tydligare.

Fördelar med att ha en verksamhet som arbetar med våldsutövare

- Våldsutövare kan få sina behov utredda.
- Våldsutövare kan beviljas insatser utifrån sin specifika problematik, det kan handla om behandling på MVU eller tillfälligt boende.
- Verksamheten blir en ingång till att söka stöd och även en ingång till kommunens andra resurser
- Verksamheten erbjuder spetskompetens i genomförande av strukturerade hot- och riskbedömningar, t.ex. SARA
- Verksamheten kan förbättra bemötandet av individen samt ge en betydligt bättre service till individ, allmänhet och kollegor inom socialtjänsten.
- Verksamheten kommer att erbjuda information, motivationssamtal och praktiskt stöd.
- Verksamheten blir en resurs för övriga socialtjänstverksamheter
- Vid behov kan verksamheten, genom samordning, lotsa/slussa individer vidare till övriga socialtjänstenheter, ideell verksamhet, sjukvård och rättsväsende
- Verksamheten kommer, tillsammans med Nexus/Siri, säkerställa statistik samt förbättra långtidsplanering och uppföljning av insatser inom området våld i nära relationer
- Verksamheten kommer att tillsammans med Nexus och kommunens myndighetsutövande enheter skapa en samsyn om begreppet våld i nära relationer
- Verksamheten kommer att tydliggöra barn och ungdomsperspektivet, våldsutövarens ansvar för våldet samt barn och ungdomars behov av säkerhet och trygghet
- Verksamheten bidrar till en minskad risk för upprepat våld och familjemedlemmar kan därmed känna ökad trygghet/säkerhet.

Socialstyrelsens krav på samordning av insatser för våldsutövare och våldsutsatta

Det förefaller som mest naturligt att organisatoriskt knyta en eventuell verksamhet för våldsutövare till Resurscentrum Nexus/Siri. Det finns flera fördelar med att samla verksamheter som arbetar med olika delar av området våld i nära relationer under samma tak. Arbetet blir mer sammanhängande, en helhetsbild av olika individers behov kan fångas upp och kommunen kan på så sätt bemöta socialstyrelsens krav på samordning av insatser. Det är dock viktigt att de som arbetar med våldsutövare och våldsutsatta inte är samma personer och att verksamheterna har olika lokaler.

Hälso-och sjukvårdens ansvar

Hälso-sjukvårdens har ansvar enbart för behandling av personer som har någon form av psykisk ohälsa utöver våldsutövningen. Deras ansvar omfattar inte behandling av våldsutövare. Det kan dock finnas behov av att utreda huruvida våldsutövningen är en del av sjukdomsbilden. Verksamheten behöver hitta samarbetsrutiner med hälso-och sjukvården kring personen med psykisk ohälsa.

Ramar för verksamheten

Många uttrycker ett behov av att ha tillgång till en verksamhet som har spetskompetens och som snabbt kan ta vid när en våldsutövare identifieras. Det medför att verksamheten behöver kunna bemöta krav på flexibilitet och beredskap. Praktiskt arbete med våldsutövare är mycket komplext och förutsätter mångsidig kompetens. Det är viktigt att verksamheten har, i samarbete med Nexus, en helhetssyn inom hela området våld i nära relationer. Personalen ska ha kompetens att se målgruppens varierande problematik. Verksamheten ska ha tillgång till insatser som kan beviljas till följd av utredning och biståndsbeslut. Det kan handla om en behandlingsinsats som utförs av MVU eller en tillfällig bostad vilket kan möjliggöra för den våldsutsatte att bo kvar i den gemensamma bostaden. Verksamheten ska ansvara för att utreda individens behov av stöd och fatta beslut om insatser utifrån varje individs specifika behov. Som ett led i utredningen bör handläggare använda motiverande samtalsteknik, bland annat i syfte att motivera individen att ta emot de insatser som enheten kan bevilja.

Verksamheten ska:

- Utarbeta samverkansformer med andra socialtjänstenheter, polis, rättsväsende, råd- och stödenheter samt ideella föreningar.
- Inledningsvis erbjuda akuta stödsamtal
- Vid samtycke utreda individens behov
- Bedöma risken för upprepat våld genom strukturerade hot- och riskbedömningar
- Ha partnerskontakt, säkra partners och eventuella barns säkerhet
- Som ett led i utredningen erbjuda motivationssamtal
- Erbjud praktiskt stöd, t ex i kontakten med andra myndigheter
- Vid behov motivera individen till att ta emot insatser utifrån missbruk och/eller psykisk ohälsa
- Vid behov motivera individen att ta emot insatser utifrån våldsproblematiken.
- Aktiv återta kontakten vid avbrott och/eller om våldsutövningen upprepas
- Utifrån individens behov fatta beslut om lämpliga insatser utifrån våldsproblematiken, exempelvis behandling på MVU

Målgruppen

Målgruppen för verksamheten ska vara vuxna över 18 år. Våldet kan vara fysiskt, psykiskt, sexuellt och ekonomiskt eller bestå av vanvård eller försummelse.

Bemanning

Eftersom kommunens socialtjänstverksamheter saknar strukturer och rutiner för arbetet med våldsutövare är det svårt att uppskatta behovet av resurser för verksamheten. Genom rutiner för upptäck och bedömning av våldsutsatta kan fler våldsutövare erbjudas stöd. Under 2013

sökte närmare 290 personer stöd på Nexus för våldsutsatthet. De flesta våldsutsatta tar ansvar för våldsutövarna och önskar att de får hjälp. I vissa fall kan också en stödkontakt för den våldsutsatte innebära att våldsutövaren söker hjälp. Socialtjänsten beviljade insatser till 15 personer under 2013. Det är oklart hur många av dessa som fullföljde behandlingen. Erfarenheter från andra kommuner visar att antalet hjälpsökande ökar ju mer verksamheten blir känd. Man kan utgå ifrån att verksamheten, genom samverkan, kan nå 50 personer första året. Då bör 2 personal ha möjlighet att starta upp verksamheten och ta hand om inflödet av ärenden.

Personalens kompetens

Personalen som arbetar på verksamheten med våldsutövare ska vara socionomer, beteendevetare eller ha en likvärdig formell högskoleutbildning. Vidare ska personal ha erfarenhet av tidigare arbete med våldsutövare samt bedömas som personligt lämpliga för ett arbete med våldsutövare.

Uppstartsfasen

Det tar tid att starta upp en helt ny verksamhet. Initialt bör man därför ge utrymme för uppstartsprocessen som bland annat kommer att innefatta ett arbete med att;

- Ta fram interna rutiner för den egna verksamheten, t.ex. kring anmälan om barn som far illa och anmälan om brott
- Ta fram interna samverkansrutiner med socialtjänstens olika verksamheter
- Ta fram externa samverkansrutiner med rättväsande, polis, hälso- och sjukvården, MVU och andra verksamheter som arbetar med våldsutövare
- Ge personalen kompetens att genomföra hot- och riskbedömningar utifrån modellen SARA sv¹⁰. Modellen används av polisen, kriminalvården och vissa socialtjänstverksamheter. Verkttyget går ut på att mäta risken för våld mot en kvinnlig partner och bygger på forskning om karakteristiskt våldsbeteende och vad som förutsäger kriminellt våld.
- Ta fram en utbildningsplan för personalens fortbildning om teoretisk och praktiskt kunskap om maskulinitetsteorier och maktutövning i nära relationer, krisbearbetning och samtalsteknik.

Uppföljning av verksamheten

Området våld i nära relationer är ett utvecklingsområde, lagändringar och nya föreskrifter kommer att kräva att socialtjänsten arbetar på ett helt annat sätt att arbeta med målgruppen. Det är viktigt att verksamheten utvecklas gradvis, får möjlighet att omvärldsbevaka och resurser för att på sikt utveckla metoder som anpassas för olika målgruppers behov. Nämnden behöver följa utvecklingen av området, därför bör verksamheten få uppdrag att regelbundet rapportera till nämnden:

- Antal individer som själv sökt stöd
- Antal remitterade/hänvisade individer till verksamheten, vilka enheter/myndigheter remitterar
- Åldersindelning på sökanden

¹⁰ Spousel assault risk assessment guide

- Våldets omfattning och karaktär/ varje individ
- Vårdshistorik i tidigare relationer
- Antal individer som misstänkts kunna ha psykisk ohälsa och vilket stöd de har erbjudits
- Antal individer som misstänkts kunna ha beroende problematik och vilket stöd har erbjudits
- Antal individer som har andra sociala svårigheter t.ex. arbetslöshet
- Antal individer som har hänvisats vidare till andra myndigheter/instanser
- Behov av utbildning/fortbildning och resurser

12. Vinster med att arbeta med våldsutövare

Vinster för den våldsutsatta individen

- Enskilda våldsutövare bli medvetna om konsekvenser för sig själva, barnen och övriga vuxna som upplever att de utsätts för våld. Detta kan bidra till att risken för upprepat våld minskar.
- När våldsutövaren får hjälp i rätt tid kan de som är utsatta för våldet ges ett större utrymme att forma sina egna liv.

Vinster för våldsutövaren

- Om våldsutövaren får hjälp i ett tidigt skede kan psykisk ohälsa upptäckas eller undvikas.
- Våldsutövaren kan medvetandegöras om våldets konsekvenser för sig själv och för de som utsätts.
- Våldsutövaren kan få hjälp att skapa nära relationer till partners och eventuella barn som inte bygger på maktutövning och våld.

Samordning, samverkan och samarbete på individnivå

- Det blir lättare att samverka med andra enheter/ eller myndigheter kring en individ när stödet finns samordnat på ett ställe.
- Samordning och samverkan med övriga aktörer medför att stödet till varje enskild familjemedlem blir mer sammanhängande. Helheten synliggörs på ett bättre sätt.

Förebyggande arbete

- Verksamheten kan leda till att fler vågar söka hjälp vilket på sikt är förebyggande.
- Verksamhetens uppsökande del är på lång sikt lönsamt för den enskilde individen.
- Som en effekt av bättre stöd till alla individer i en familj kan t ex sjukskrivningar, psykisk ohälsa minska.

Effektivisering av arbetet

- Det är svårt att veta hur mycket tid medarbetare lägger ner för att motivera våldsutövare att söka hjälp. Eftersom det inte finns någon kommunal verksamhet är det svårt att veta hur många som har blivit motiverat till att söka stöd. Genom en verksamhet som arbetar med våldsutövare finns möjlighet att förtydliga effekterna av arbetet med våldsutövare.

- Verksamheten kan bättre följa individärenden under en längre period än idag och eventuellt identifiera nya behov.
- Att forma arbetet på ett strukturerat och systematiskt sätt kan på lång sikt leda till en bättre planering och metodutveckling för arbetet med våldsutövare.
- Verksamheten kan också på ett övergripande plan uppmärksamma nya behov och problemområden som sedan kan lyftas till politisk nivå.
- Det blir lättare att föra statistik över antalet våldsutövare, våldutsatta kvinnor, män och barn. Vidare blir det enklare att få en bild av de insatser som våldutsatta individer beviljas samt vilka typer av insatser som saknas. Det kan bidra till bättre planering av t ex utbildningsinsatser för personal, handlingsplaner, planering av tillfällig/permanent bostad m.m.

Vinster med förverkliga kommunens mål och visioner

- Verksamheten kan bidra till att kommunstyrelsens vision om jämn maktfördelning mellan män och kvinnor förverkligas för flickor/kvinnor och pojkar/män i familjer där våld i nära relationer förekommer
- Verksamheten kan bidra till att förverkliga IVE:s inriktningsmål att Uppsala kommun ska vara ledande i landet i kvinnofridsfrågor

13. Förslag på samverkansformer med MVU

I samband med uppstarten av den kommunala verksamheten behöver det utvecklas tydliga samverkansformer mellan enheten och MVU. Bland annat finns behov av:

- Rutiner kring gemensamma ärenden
- Erfarenhetsutbyte och konsultation mellan verksamheterna
- Utbildning och kompetensutveckling av personal
- Information om MVU i kontakt med allmänheten eller vid uppsökande/förebyggande verksamhet

Socialstyrelsen har tydliggjort kommunens och ideella verksameters ansvar för våldutsatta och våldsutövare. Enligt socialstyrelsens meddelandeblad, nr 2/2012 bör ideell verksamhet komplettera kommunens verksamhet. Ideella föreningar har och fortsätter också att utgöra en viktig roll i arbetet mot våld i nära relationer.

Ideella föreningar kan utföra service insatser för de individer som söker sig direkt till verksamheten och för de som inte önskar kontakt med socialtjänsten. Vidare kan ideella föreningar utföra biståndsbedömda insatser på uppdrag av socialnämnden. Det förutsätter att det finns ett avtal mellan kommunen och den ideella föreningen samt att socialtjänsten systematiskt följer upp insatserna.

Mottagningen mot våld i nära relationer i Uppsala, MVU, har mångårig erfarenhet av att arbeta med våldsutövare. De som arbetar på MVU är terapeuter och behandlingen har terapeutisk inriktning med fokus på olika former av våld i nära relation. MVU ingick också i Socialstyrelsens utvärdering av behandlingseffekter 2010. Mottagningen omnämndes då

särskilt för sin partnerskontakt och säkerhetssamtal. Vidare uppmärksammades MVU:s fokus på barnens behov.

MVU tar emot individer som själva söker sig till mottagningen, men de har också utfört insatser på uppdrag av individ och familjeomsorgen (IFO). Insatser har utförts trots att det saknas ett formellt avtal mellan MVU och kommunen.

Den tänkta kommunala verksamheten kommer att ha myndighetsansvaret för att utreda individens behov och fatta beslut om lämpliga insatser. Verksamheten behöver därför ha tillgång till utförare och där är MVU en viktig aktör. Det är således angeläget att det skapas förutsättningar för MVU att utföra behandlingsinsatser på uppdrag av socialnämnden.

I dialogen har MVU uttryckt önskemål om att samverka med kommunen genom partnerskap, t ex att få råd och stöduppdrag. För närvarande pågår också ett arbete med att hitta former för ett avtal mellan kommunen och MVU när det gäller utförandet av biståndsbedömda insatser.

Vidare är det viktigt att MVU har kvar en "öppen ingång" så att våldsutövare själva kan söka sig till motagningen. Den "öppna ingången" är särskilt viktig då många våldsutövare inte vill ha kontakt med socialtjänsten eller övriga myndigheter. Det är därför nödvändigt att det skapas en långsiktig struktur för hur kommunen kan stödja MVU:s "öppna" verksamhet.

14. Referenser

- BRÅ 2007-6 *Utvecklingen av dödligt våld mot kvinnor i nära relationer*
 Karolinska institutet 2013, Henrik Lysell, *Män som dödar kvinnor de har barn med – förövarna och de överlevande barnen*
 Karolinska institutet, 2011, *kartläggning över insatser för män som utövar våld mot kvinnor, kunskapsunderlag för framtida utveckling*
 Länsstyrelsen Stockholm län 2013, *Socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer, en kartläggning i Stockholm Län 2012*
 Näringsdepartementet 2006, *Mäns våldsutövande – barns upplevelser – en kartläggning av interventioner, kunskap och utvecklingsbehov*
 SKL, 2012, *Våldsförebyggande arbete med män, en kunskap översikt*
 Socialstyrelsen, 2014, *Dödsfallsutredningar 2012 -2013, socialstyrelsens utredningar av vuxna och barn som har avlidit med anledning av brott*
 Socialstyrelsen 2014, SOSFS 2014:4 (M – S) *föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer*
 Socialstyrelsen 2013, *konsekvensutredning(VÅLD)*
 Socialstyrelsen, 2013, *fristad från våld – en vägledning om skyddat boende*
 Socialstyrelsen, *öppna jämförelser 2013, våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld*
 Socialstyrelsen 2011, *Våld, handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld*
 Socialstyrelsen, 2010, *Behandling av män som utövar våld i nära relationer – en utvärdering*
 Socialstyrelsen, *meddelandeblad Nr2/2012*
 Socialstyrelsen, 2006, *Kostnader för våldsutsatta kvinnor en samhällsekonomisk analys*
 Stiftelsen Tryggare Sverige RAPPORT 2013:1 *Dödligt våld mot kvinnor - Om myndigheters förutsättningar att förhindra brott i nära relationer*
 Umeåuniversitet & brottsoffermyndigheten, Katarina Weinehall, *Räkna med kostnader – en fallstudie om mäns våld mot kvinnor*
- Webb sidor
 Brottsferrådet www.bra.se
 Centrum för våldsprevention www.cvp.se
 Nationellt centrum för kvinnofrid- kunskapsbanken www.nck.uu.se
 Regeringen www.regeringen.se
 Socialstyrelsen www.socialstyrelsen.se
 WHO www.who.int